

Makalenin Geliş Tarihi: 02.07.2018
Kabul Tarihi: 09.07.2018
Makalenin Türü: Araştırma-İnceleme

**TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE TÜRKİYE İLE ABD ARASINDA OLAN
İLİŞKİLERİN GELİŞİMİ VE TÜRKİYE-ABD TİCARET ANTLAŞMASI
(1 NİSAN 1939)**

* * *

**HISTORICAL PROCESS IN DEVELOPMENT OF RELATIONS BETWEEN
TURKEY AND THE USA AND TURKEY-USA TRADE TREATY
(1 APRIL 1939)**

Doğan KOÇAK*

ÖZ

Amerika Birleşik Devletleri siyasi birliğini 1776'da sağladıktan sonra 1783'ten itibaren dünya çapında ekonomik faaliyetlere ağırlık verdi. Akdeniz Havzası bu amaç için uygun bir yerdi. Bu durum ABD'nin Osmanlı Devleti ve vatandaşları ile karşılaşmasına sebep teşkil etti. Türk-ABD ilişkileri de 1783'ten itibaren başladı. İki devlet arasında çeşitli ticari antlaşmalar imzalandı. İzmir bu bağlamda önemli bir merkez oldu. Bu durum Birinci Dünya Savaşı'na kadar devam etti. 1917'de kesintiye uğradı. Milli Mücadele Dönemi'nde de ABD, Türkiye'yi yakından takip etti. 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması sonrası da iki ülke arasındaki ilişkiler devam etti. 1929'da bir ticaret antlaşması imzalandı. Atatürk'ün ölümünden sonra da bu ilişkiler devam etti ve 1 Nisan 1939'da yeni bir ticaret antlaşması daha imzalandı. Bu bir dönüm noktası oldu. Türkiye'nin dış politikasına yeni bir yön verdi.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, ABD, Ticaret, Antlaşma

ABSTRACT

After giving US political union in 1776, he focused on economic activities around the world. The Mediterranean Basin was a suitable place for this purpose. This situation caused the USA to meet with the Ottoman State and its citizens. The Turkish-US relations also began in 1783. Several commercial agreements between the two states were signed. İzmir was an important center in this context. This situation continued until the First World War. It broke down in 1917. National Struggle Period in the US

---

* Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Doktora Öğrencisi:
dogan_kocak25@hotmail.com

has closely followed Turkey. After the Lausanne Peace Treaty signed in 1923, relations between the two countries continued. A trade treaty was signed in 1929. After Atatürk's death, he continued in a positive sense and a new trade treaty was signed on 1 April 1939. It was a turning point. Turkey gave a new direction to foreign policy.

Keywords: Turkey, USA, Trade, Treaties

GİRİŞ

Bu makalenin yazılmasındaki amaç Türkiye ve ABD arasında imzalanan 1 Nisan 1939 tarihli ticaret antlaşması hakkında herhangi bir çalışmanın yapılmamış olmasıdır. Ayrıca antlaşma maddeleri ile ilgili de yeterli bir değerlendirme bulunmamaktadır. Bu durum antlaşma hakkında yanlış algılamalara sebep olmaktadır.

Türkiye ile ABD arasındaki ilişkiler tarihsel süreçte üç farklı dönemde değerlendirilebilir: 1786-1923 arasındaki dönem, 1923-1938 arasındaki dönem ve 1938'den günümüze kadar olan dönem. ABD'nin diğer devletlerle ilişkilerine nazaran Osmanlı Devleti ile olan ilişkileri geç başlamıştır. Bunun çeşitli sebepleri vardır. Bunlardan ilki ABD'nin kuruluşunu geç tamamlamasıdır. Diğerleri ise ABD'nin uyguladığı “*Monroe Doktrini*”¹dir. Bu doktrine göre ABD, Avrupa ülkelerine eşit mesafede duracak ve içişlerine karışmayacaktır².

ABD, 1776'da bağımsız olunca 1783'ten itibaren ticari faaliyetlere öncelik verdi. Akdeniz Havzası öncelikli bir alandı. Buraya birçok ticaret gemileri gönderdi³. Ancak bu dönemde bölgede Osmanlı Devleti hâkimdi. Bu doğrultuda Osmanlı Devleti ile ABD arasındaki ilk ilişkileri de Akdeniz'den başlatmak yanlış olmaz⁴.

İki devlet ilk olarak “*Mağrib*”⁵ adı verilen bölgede 1783'te karşılaştı. Bu karşılaşma ticari ilişkilerin bir sonucuydu. Bu dönemde ABD ticaret gemilerine Mağribli korsanlarca yapılan saldırılar⁶, ABD'nin bölgede kendi ticari etkinliğini güvence altına almasını zorunlu kıldı. Bunun için Bağımsızlık Bildirgesi'nin savunucularından Benjamin Franklin⁷, John Adams⁸ ve Thomas Jefferson⁹ 1784'te bu

¹ “*Amerika'nın Avrupa diplomasisinden veya Avrupa'nın karmaşık politik oyunlarından uzak kalma politikası, Beşinci Başkan James Monroe tarafından bir 'Doktrin' haline getirilmiştir. Başkan Monroe'yu infirad politikasını kendi adını taşıyan bir doktrin haline getirmeye sevk eden sebep ya da gelişmeler de, Avrupa diplomasisinin faaliyeti ve bu faaliyetin Amerika'da uyandırdığı korkudur*”. (Fahir Armaoğlu, **19.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, Ankara, 1997, s.709.)

² Tahsin Fendoğlu, “*Osmanlı-ABD Arasındaki Ticari İlişkiler*”, **Türkler**, XIV, Ankara, 2002, s.478.

³ Akdes Nimet Kurat, **Türk-Amerikan Münasebetlerine Kısa Bir Bakış (1800-1959)**, Ankara, 1959, s.8.

⁴ Yavuz Güler, “*Osmanlı Devleti Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri (1795-1914)*”, **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, VI/1, (Haziran-2005), s.228.

⁵ Osmanlı literatüründe “*Mağrib Ocakları*” ya da “*Berberi Ocakları*” olarak ifade edilen ve Fas, Tunus, Cezayir ile Trablusgarp gibi Kuzey Afrika ülkelerine verilen isimdir. (Ferit Develioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara, 1997, s.86, 562.)

⁶ Ekim-Kasım 1793'te on bir ABD gemisi, yüz dokuz subay ve mürettebatı korsanlar tarafından esir edildi. (Akdes Nimet Kurat, “*Berberi Ocakları İle ABD Münasebetleri (1774-1916)*”, **Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi (AÜDTCF) Tarih Araştırmaları Dergisi**, II, (Ankara-1964), s.178.)

⁷ Benjamin Franklin, 17 Ocak 1706'da ABD-Boston'da doğdu. Yazar, bilim adamı ve filozoftur. On yaşında okulu bıraktı. On iki yaşındayken matbaacı ve gazeteci kardeşinin yanında çalışmaya başladı. 1723'te Philadelphia'ya taşındı. 1730'da “*Pennsylvania*” gazetesini kurdu. Kısa sürede zengin oldu. Philadelphia'da bir kütüphane, bir hastane ve bir itfaiye departmanı açtı. Franklin sobası, kilometre sayacı

amaçla harekete geçti. Özellikle Kuzey Afrika'da Osmanlı Devleti'ne bağlı bulunan Fas, Tunus, Cezayir ve Trablusgarp bölgeleriyle çeşitli ticari antlaşmalar imzalandı: 1795'te Cezayir, 1796'da Trablusgarp ve 1797'de Tunus¹⁰. Osmanlı Devleti adına Kaptan-ı Derya Cezayirli Gazi Hasan Paşa¹¹ ve ABD adına elçi Joseph Donaldson arasında yapılan bu dostluk ve ticaret antlaşmaları ile ilk ilişkiler başladı¹². ABD, Osmanlı Devleti ile de bir dostluk ve saldırmazlık antlaşması imzalamak üzere Lizbon elçisi William Laughton Smith¹³i görevlendirdi. Ancak bazı sebeplerden dolayı bu antlaşma imzalanamadı¹⁴.

---

ve bifokal gözlük icatlarından bir kaçıdır. 1736-1751 arasında Sömürge Yasama Meclisi'nde üye olarak görev yaptı. 1754'te Albany Kongresi'ne delege oldu. Gazetesinde bağımsızlık taraftarı yayınlar yaptı. 1776'da Amerikan Devrimi için yardım almak üzere Fransa'ya gitti. Yetmiş yaşındayken arkadaşları Thomas Jefferson ve John Adams ile Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'ni yayınladı. 1781'de ABD'ye askeri destek sağlayan bir antlaşmayı müzakere etti. 1787'de Anayasa Konseyi Üyesi olarak görev yaptı. 17 Nisan 1790'da Philadelphia'da öldü. Günümüzde yüz dolarlık banknotların üzerinde resmi bulunmaktadır. (**Britannica Concise Encyclopedia**, Britania, 2006, s.705.)

⁸ John Adams, 30 Ekim 1735'te Massachusetts eyaletinin Boston yakınlarındaki Braintree kasabasında doğdu. ABD'nin İlk Başkanı George Washington'un ilk yardımcısı ve sonraki seçimlerde ABD İkinci Başkanı'dır. 1755'te Harvard Koleji'nden mezun olduktan sonra Boston'da hukukla ilgilendi. 1764'te Abigail Smith ile evlendi. Benjamin Franklin gibi ABD bağımsızlık hareketinde aktif rol oynadı. 1774-1778 arası Massachusetts Yasama Meclisi'ne seçildi ve Continantal Kongresi'nde delege olarak görev yaptı. Burada Thomas Jefferson ile bir komiteye atandı. 1778-1788 arasında Fransa, Hollanda ve İngiltere'de diplomat olarak bulundu. 1789'daki ABD seçimlerinde Başkan yardımcısı oldu. 1800'de emekli oldu ve Massachusetts'te yaşadı. John Quincy Adams'ın babasıdır. 4 Temmuz 1826'da öldü. (**Britannica Concise Encyclopedia**, s.15.)

⁹ Thomas Jefferson, 13 Nisan 1743'te ABD'nin Virginia eyaletine bağlı Shadwell kasabasında doğdu. ABD'nin üçüncü Başkanı'dır. 1767'de avukat olan T. Jefferson tarımla uğraşmaktaydı. 1769-1775 arasında Burgesses Evi üyesiiken, Virginia'daki Correspondes Komitesi'ni açan kişi oldu. 1774'te Bağımsızlık Bildirgesi'nin taslağını hazırlamak için Continental Komitesi'ne atandı. Bu bildirgenin ilk hazırlayıcısıdır. 1779-1781 arasında Virginia Valisi oldu. 1783-1785 arasında Continental Kongresi'ne üye oldu. 1790-1793 arasında George Washington tarafından ABD'de kurulan hükümetin ilk sekreteri oldu. T. Jefferson 1797-1801 arasında ikinci ABD Başkan Yardımcısı olarak görev yaptı. 1800'de yapılan başkanlık seçimlerinde ABD'nin üçüncü Başkanı oldu. 1809'da emekli oldu. Virginia Üniversitesi'nin kurucusudur. Hayatının geri kalanını Virginia'da bulunan Charlottesville şehrinin yakınında kendi yaptırdığı Monticelli adındaki malikanesinde geçirdi. 4 Temmuz 1826'da öldü. Günümüzde iki ABD dolarının ön yüzünde bulunmaktadır. (**Britannica Concise Encyclopedia**, s.982-983.)

¹⁰ Recep Murat Geçikli, **Menderes Hükümetleri Dönemi Türk- ABD İlişkileri**, İstanbul, 2016, s.25.

¹¹ Cezayirli Gazi Hasan Paşa, 1710'da doğdu. Aslen Kafkasyalı idi. Osmanlı Devleti'nde Kaptan-ı Derya, Sadrazamlık ve Beylerbeylik görevlerinde bulundu. Cezayir'de uzun zaman kaldığı için kendisine "Cezayirli" ismi verildi. Ayrıca "Palabıyık" unvanı ile de bilinmektedir. 30 Mart 1790'da Bulgaristan-Şumnu'da öldü. (**İslam Ansiklopedisi**, VII, Ankara, 1993, s.501-503.)

¹² Yapılan antlaşma gereği ABD, Cezayir'e yıllık on iki bin altın ödeyecek ve gerektiğinde Cezayir Bey'i isterse para yerine malzeme ve askeri teçhizat da alabilecekti. Ayrıca bu antlaşmadan sonra herhangi bir ABD gemisi korsanlarca yakalanırsa Cezayir'e teslim edilecekti. (A. N. Kurat, **Türk-Amerikan Münasebetlerine Kısa Bir Bakış**, s.8; Jonathan Elliot, **The American Diplomatic Code, Embracing a Collection of Treaties and Conventions Between the United States and Foreign Powers, from 1778 to 1834**, Pennsylvania, 1834, s.483.)

¹³ Kendisi bir avukat ve diplomat olan William L. Smith 2 Ekim 1758'de ABD'nin Güney Carolina eyaletinde bulunan Charleston şehrinde doğdu. 1770'te babası Benjamin Smith'in ölümünden önce Avrupa'ya giderek Londra ve Cenevre'de eğitim aldı. Ocak 1779'da hukuk okumaya başladı. Amerikan Devrimi boyunca İngiltere'de kaldı. 21 Kasım 1783'te Charleston'a döndü. 1784'te baroya kabul edildi ve bu dönemde İngiliz tüccarlarla ilişkiler kurdu. 1785'ten 1789'a kadar Temsilciler Meclisi'nde üye oldu. Federal Anayasa'yı onayladı. 1797'de Thomas Jefferson hakkında yazdığı makalesinden dolayı Portekiz'e tayin edildi. 1801'e kadar burada yaşadı. 1803'te Charleston'a geri döndü. 1804'te aday

Tunus, Cezayir ve Trablusgarp ile yapılan ticari antlaşmalar ABD'nin Akdeniz'de daha kolay hareket etmesini sağladı. Osmanlı Devleti'nin çok kültürlü yapısı ve bulunduğu coğrafyanın jeopolitik önemi ise ABD'nin bu devlete karşı sempatisini artırdı. Bu da iki devletin yakınlaşması anlamına geliyordu¹⁵. Nitekim öyle de oldu. ABD ticaret gemileri ilk kez İstanbul'a 1786'da, İzmir'e 1797'de ve İskenderiye'ye ise 1800'de geldi. İlk resmi ziyaret ise 9 Kasım 1800'de ABD ticaret gemisi “*George Washington Fırkateyni*”nin İstanbul'a gelmesiyle gerçekleşti. Bu gemiler, İngiliz gemisi olarak kabul edildi¹⁶. Bu olay, sonraki yıllar için olumlu bir gelişme olarak kabul edilebilir.

A- TÜRK-ABD İLİŞKİLERİNDE İZMİR'İN ÖNEMİ

Türk-ABD ticari ilişkilerinde İzmir önemli bir merkezdi. Bu gemiler aracılığıyla İzmir'e gelen ABD'li ticaret şirketleri İngiliz konsolosluğunun da desteğiyle kısa sürede burada acente açmaya başladılar. Bu durum 1798'de Fransa'nın Mısır'a asker çıkarmasına kadar devam etti. İngiltere ve Fransa arasında denge politikası kurmaya çalışan Osmanlı Devleti, ABD'nin İngilizlerle olan ilişkilerinden dolayı yakınlaşmak istemedi. 3 Mayıs 1802'de İzmir'e atanmak istenen ABD'li Konsolos William Stewart¹⁷ın Osmanlı Devleti tarafından tanınmaması bunun bir göstergesiydi¹⁸. Buna rağmen William Stewart İzmir'de kaldı. W. Stewart'ın buradaki görevi ABD adına bölgede ticari bir temsilci olmak ve ABD'li tüccarlara İzmir'de yapılabilecek ekonomik faaliyetler hakkında bilgi vermektir¹⁹. Bu doğrultuda hareket eden W. Stewart, 1803'te İzmir konsolosu oldu. O, İzmir'in önemini şu ifadelerle vurgulamaktaydı: “*Doğu ve Batı Hindistan ve Güney Amerika ile yapacağımız ticaretlerde ihtiyaç duyduğumuz hammaddeleri Türkiye'den karşılayacağız. Aynı şekilde Türkiye'nin tükettiği ürünler de*

---

olduğu kongre seçimlerini kaybetti. 19 Aralık 1812'de öldü.
(<http://www.scencyclopedia.org/sce/entries/smith-william-loughton/> Erişim Tarihi 13.05.2018)

¹⁴ R. M. Geçikli, **Menderes Hükümetleri Dönemi...**, s.25.

¹⁵ Y. Güler, “*Osmanlı Devleti Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri (1795-1914)*”, s.230-231.

¹⁶ Dönemin İngiliz gemileri resmi belgelerde “*Levant Company*” olarak ifade edilmekteydi. Bu gemilere tanınan hakların aynısı ABD ticaret gemilerine de tanınıyordu; R. M. Geçikli, **Menderes Hükümetleri Dönemi...**, s.25.; Y. Güler, “*Osmanlı Devleti Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri (1795-1914)*”, s.231.

¹⁷ William Stewart, 1781'de Pennsylvania'da doğdu. George Washington vaftiz babasıdır. Walter ve Deborah Stewart'ın sekiz çocuğundan en büyüğü olan W. Stewart, Başkan Thomas Jefferson tarafından İzmir'e atanan ABD'nin ilk konsolosudur. W. Stewart 1812'e kadar burada ABD konsolosu olarak bulundu. (Barbara B. Oberg, **The Papers of Thomas Jefferson**, Princeton, 2010, s.205.)

¹⁸ Semih Bulut, **Atatürk Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri (1923-1938)**, Ankara, 2010, s.13-14.

¹⁹ A. N. Kurat, **Türk-Amerikan Münasebetlerine Kısa Bir Bakış**, s.9.; R. M. Geçikli, **Menderes Hükümetleri Dönemi...**, s.26.

bu ülkelerden Avrupa'ya oradan da İzmir'e getirilecektir. İzmir, Türkiye'de tüketilen bütün yabancı ürünlerin genel merkezidir”²⁰.

William Stewart ABD'ye gönderdiği raporlar ile bölgede yapılabilecek ekonomik faaliyetler hakkında bilgi verdi. Özellikle Philadelphia, Baltimore, Boston ve New York gibi şehirler bu gemiler aracılığıyla İzmir üzerinden başka ülkelerle birçok ticari ilişki kurabildi. İzmir'e gelen ABD ticaret gemileri buradan aldıkları malzemeleri Hindistan ve Çin'e götürmekteydi. ABD ile İzmir arasındaki ticaret seferleri 1810'dan itibaren arttı. Özellikle Philadelphia'daki Woodman ve Offley şirketleri İzmir ile ticaret yapan önemli şirketlerdendi. Offley Şirketi adına David Offley²¹ 1812'de İzmir'e gönderildi. Amacı bu ilişkileri geliştirmektir. İmzalanan bir antlaşma ile ABD Osmanlı Devleti'nden bazı ayrıcalıklar elde etmiş oldu. Gemiler Türk sularında serbestçe seyahat edebilecekti. Bunlardan ABD'li tüccarlar da faydalanabilecekti. 1816'da ise Kaptan-ı Derya Cezayirli Gazi Hasan Paşa ile dostluk kurdu²². Bu da onun 1824'te İzmir konsolosu olmasını kolaylaştırdı²³.

B- 1820-1917 ARASINDA TÜRK-ABD İLİŞKİLERİNİN ANA HATLARI

1816'dan sonra Türkiye'ye birçok konsolos gelmeye başladı. Gelenler içerisinde sadece ticari amacı olanlar yoktu. Bunların dışında misyonerlik faaliyeti için gelenler de vardı. Bir kısmı görünüşte ticaret amacıyla gelmekteydi. Ancak bunların gerçek amaçları istihbarat elde etmek ve misyonerlikti²⁴. 1820'den itibaren başlayan bu faaliyetler Anadolu'yu Hristiyanlaştırmayı amaçlıyordu. Misyonerler bu konuda başarılı olamayınca farklı bir yöntemi tercih ettiler. Buna göre Türkiye'de yaşayan ve Hristiyanlığın farklı mezheplerine mensup Osmanlı vatandaşları bu misyonerlerce

²⁰ Carl A. Trocki, **Opium, Empire and The Global Political Economy**, New York, 1999, s.76.

²¹ David Offley, 8 Eylül 1779'da Pennsylvania eyaletinin Philadelphia şehrinde doğdu. Daniel ve Judith Offley'in oğludur. ABD deniz piyadesinde 1798-1800 arasında teğmen olarak çeşitli görevlerde bulundu. 1812'de İzmir'e gelince burada bir ABD Ticaret Acentesi açtı. 1830'da ilk ABD-Türkiye ticaret antlaşması imzalandı. Bu dönemde İzmir'de bulunan tek Amerikalı tüccardı. İzmir'e ilk gelen ticaret gemileri ABD'nin Maryland eyaletindeki Baltimore limanındandı. David Offley 1819'da ABD'liler tarafından “*Küçük Asya*” olarak ifade edilen İzmir'de Helena Courtovich ile evlendi. Ondan Henry ve Richard adında iki oğlu oldu. İzmir'e Baltimore'den gelen gemilerden birisi de Offley ailesine aitti. David Offley 4 Ekim 1838'de İzmir'de öldü. (<http://www.levantineheritage.com/offley-letter19.htm> ; <https://www.geni.com/people/David-Offley/6000000031436519522> Erişim Tarihi 14.05.2018)

²² 1816-1830 arasında birçok ABD ticaret gemisi İzmir'e geldi: 1816'da sekiz, 1823'te on sekiz, 1825'te yirmi iki, 1828'de yirmi sekiz, 1830'da ise otuz iki. (Y. Güler, “*Osmanlı Devleti Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri (1795-1914)*”, s.232.)

²³ A. N. Kurat, **Türk-Amerikan Münasebetlerine Kısa Bir Bakış**, s.9.; R. M. Geçikli, **Menderes Hükümetleri Dönemi...**, s.26.; S. Bulut, **Atatürk Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri**, s.13-14.

²⁴ Mehmet Sait Dilek, “*İngiliz ve Amerikan Misyonerlerinin Ermeni Sorununun Ortaya Çıkışındaki Rolü*”, **Ermeni Araştırmaları Dergisi**, 43, Ankara, 2012, s.89.

Protestanlaştırılacaktı. Bu amaç doğrultusunda hareket edildi ve Türkiye’de yaşayan Bulgar, Rum ve Ermeniler misyonerlik faaliyetlerinden etkilenmeye başladı. Mezhepçilik faaliyetleri dışında, Milliyetçilik akımı üzerinden de bu milletler etki altına alınmaya çalışıldı. Ermeniler ve Bulgarlar ABD tarafından açılan misyonerlik okullarında eğitim alarak, kendi dil ve tarihleri üzerinde çalışmaya başladılar. Bu da Ermeni ve Rum gibi azınlıkların Müslüman Türklerden daha üstün oldukları algısını yarattı²⁵.

Misyonerlik faaliyetleri birer olumsuzluk olmasına rağmen, Türkiye-ABD ilişkilerinde olumlu bir süreç takip edilmeye çalışılmıştır. Bu da iki devlet arasında bir ticaret antlaşmasını zorunlu hale getiriyordu. Bu doğrultuda 8 Şubat 1830’da başlayan görüşmeler 7 Mayıs 1830’da yapılan antlaşma ile sonuçlandı: Osmanlı Devleti adına Reis-ül Küttap Mehmed Hamid Efendi²⁶ ile ABD Başkanı Andrew Jackson²⁷ tarafından görevlendirilen Charles Rhind arasında²⁸ “*Seyr-ü Sefain ve Ticaret Antlaşması*” imzalandı²⁹. Dokuz maddeden oluşan bu antlaşma ile ABD’ye “*en ziyade mazhar-ı müsa’ade olan millet*” ya da “*en ayrıcalıklı devlet*” statüsü verilmekteydi. Ayrıca birinci madde gereğince ABD’den diğer devletlerden alınan vergi miktarından fazlası alınmayacaktı. Üçüncü maddeye göre ise ABD’li tüccarlar kendilerine “*simsar*” ya da “*arabulucu*” tutabilecekti. Bu da ABD’li tüccarların Osmanlı ülkesindeki azınlıklarla yakınlaşmasını kolaylaştırdı. Yapılan bu antlaşma ile iki devlet arasındaki ticaret hacmi

²⁵ Nuri Karakaş, **Türk-Amerikan Siyasi İlişkileri (1939-1952)**, Ankara, 2013, s.2.

²⁶ Mehmed Hamid Efendi, iki kez Reis-ül Küttap oldu. İlki 1821’de Nişancılık’tan tayini sonrasında gerçekleşti. Sadaret Kethüdalığı’ndan Doğramacızade Abdullah Efendi’nin oğludur. Dışişlerinde yeterli niteliklere sahip olmamasına rağmen Canibi Mehmet Efendi’nin yerine Tatar Halet Efendi’nin iltimasıyla tayin edildi. Toplam bir sene dokuz ay riyasette kaldı. 1833’te öldü. Mezarı Laleli’deki Ragıp Paşa Kütüphanesi haziresindedir. (Nazır Şentürk, **Bâbüâlî’nin Reisülküttapları**, İstanbul, 2012, s.134.)

²⁷ Andrew Jackson, 15 Mart 1767’de Güney Carolina Eyaleti’nin Waxhaws bölgesinde doğdu. 1829-1837 yılları arasında ABD’nin yedinci başkanı oldu. İlk asker kökenli başkandır. Amerikan Devrimi sırasında ailesi çatışmalarda öldürülünce 1788’de Kuzey Carolina’da avukatlık yapmaya başladı. 1796-1797 arasında Tennessee Eyaleti’nde Temsilciler Meclisi Üyesi oldu. Hayatının büyük bölümünü burada geçirdi. 1812’de Tennessee bölgesinde bulunan Creek ve Yuchi Kızılderili kabilelerinin tehciri için Mississippi’ye gitti. 1828’deki başkanlık seçimlerini J.Q.Adams’a karşı kazandı. Başkanlığı dönemi “*Jacksonian*” olarak bilinmektedir. Bu isimle anılmasının sebebi ise bütün devlet memurlarını kendini destekleyenlerden seçmesinden dolayıdır. Bu dönemde Tennessee’deki bütün Cherokee kabilelerini sınır dışı etti. 8 Haziran 1845’te Tennessee-Nashville’de öldü. (**Britannica Concise Encyclopedia**, s.971-972)

²⁸ Temsilci Charles Rhind, ABD Başkanı’na yazdığı mektupta antlaşmadaki gizli maddeden hiç bahsetmedi. Bu maddeye göre Osmanlı Devleti’ne ABD’de savaş gemisi yapılmasına izin veriliyordu. Senato bundan habersiz antlaşmayı onayladı. İmzalanan antlaşma sonrası ABD ticaret gemileri Boğazlardan serbestçe geçerek Karadeniz’e ulaşabilecekti. Osmanlı Devleti için yapılacak donanma gemileri ABD’li bir gemi yapımcısı ve mühendis olan Henry Eckford ve ustabaşı Foster Rhodes tarafından yapılacaktı. (Emir Emre Doğan, **Coni’nin Mehmet Düşmanlığı**, İstanbul, 2007, s.20-21).

²⁹ A. N. Kurat, “*Türkiye İle Amerika Birleşik Devletleri Arasındaki Münasebetlere Ait Arşiv Vesikalari*”, **AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi**, V/8-9, (1967), s.331.;R. M. Geçikli, **Menderes Hükümetleri Dönemi...**, s.26.; Adem Kara, “*Osmanlı Devleti-ABD Ticari İlişkileri*”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, I/2, (2006), s.38.

oldukça arttı. İlişkiler 13 Şubat 1862’de imzalanan yeni bir antlaşmayla devam etti. Bu antlaşma 1830’daki antlaşmanın genişletilmiş haliydi³⁰.

İki devlet arasındaki ilişkiler, İkinci Abdülhamit döneminde uygulanan baskı yönetiminden dolayı ABD tarafından olumlu karşılanmadı. 1908’de Meşrutiyet’in ilanı ile bu durum tersine döndü. Meşrutiyet’in ilanı ABD tarafından desteklenmekteydi. İkili ticari ilişkilerde daha rahat bir ortamın oluşacağı düşünülmekteydi. Bu ortamın oluşacağı düşüncesinde olan ABD’li sermayedarlar Osmanlı Devleti’nde petrolün bol bulunduğu bölgelerle ilgilenmeye başladılar. Amaçları petrolün bulunduğu bölgeleri kullanmak ve yapılacak demiryolu inşaatı imtiyazını elde etmektir. Bu doğrultuda girişimlerde bulundular. Bu girişimlerin en önemlisi de Amiral Colby Mitchell Chester³¹a aitti. C.M. Chester Şubat 1909’da Bayındırlık Bakanlığı ile bir sözleşme imzaladı ve “*Osmanlı-Amerikan Kalkınma Şirketi*”ni kurdu. Ancak İngiltere ve Almanya buna tepki göstererek Osmanlı Devleti’ne baskıda bulundular³². Antlaşma 9 Mart 1911’de Meclis-i Mebusan’a sunuldu. İki devletin Osmanlı Devleti’ne uyguladığı diplomatik baskılar, antlaşmanın onaylanmamasına sebep olan gelişmelerden biriydi. Böylece “*Chester Projesi*” başarısızlıkla sonuçlandı³³.

Birinci Dünya Savaşı yaklaşırken ABD, Yunanistan’a “*Idaho*” ve “*Missisipi*” adlı iki savaş gemisi sattı. Osmanlı Devleti bu olaya tepki gösterince Türk-ABD ilişkileri geriledi. Bu olay Osmanlı Devleti açısından ABD’nin Yunanistan’a savaş yardımı yapması anlamına geliyordu. Yunanistan’ın güçlenmesi Osmanlı Devleti için bir tehditti. Buna 11 Kasım 1914’te Osmanlı Devleti’nin müttefikler yanında savaşa girmesi de eklenince Türk-ABD ilişkileri olumsuz etkilendi. Savaşın sonuna doğru 6 Nisan 1917’de ABD’nin Almanya’ya savaş ilan etmesi ve Almanya’nın Osmanlı

³⁰ A. N. Kurat, **Türk-Amerikan Münasebetlerine Kısa Bir Bakış**, s.14-15.; Fahir Armaoğlu, **Belgelerle Türk-Amerikan İlişkileri**, Ankara, 1991, s.5-7.; Nejla Günay, “*Amerikan Misyonerlerine Anadolu Halkının Tepkisi ve Bunun Osmanlı-Amerikan İlişkilerine Etkileri*”, **Akademik Bakış Dergisi**, 1/2, Ankara, (Yaz-2008), s.108.

³¹ Colby Mitchell Chester, 29 Şubat 1844’te ABD-New London’da doğdu. 1863’te ABD Deniz Harp Okulu’ndan mezun oldu. ABD donanması amirali olarak görev yaptı. İspanyol-Amerikan Savaşı ve Birinci Dünya Savaşı’nda aktif olarak görev yapan tek deniz subayı idi. 4 Mayıs 1932’de New York’ta öldü. Mezarı Arlington’dadır. (<http://www.arlingtoncemetery.net/cmchester.htm> Erişim Tarihi 15.06.2018)

³² Bu projeye göre Anadolu’da bin beş yüz kilometre uzunluğunda demiryolu inşa edilecekti. Bunun yanı sıra hat boyunca bulunan madenler de bu şirket tarafından işletilecekti. Ancak bunu kendileri için tehlikeli gören İngiliz, Alman ve Fransız sermayedarları projeyi engellemeye çalıştılar. Bu nedenle ABD’nin Orta Doğu’daki ilk girişimi başarısızlığa uğradı. (A.N. Kurat, **Türk-Amerikan Münasebetlerine Kısa Bir Bakış**, s.39.)

³³ Bige Sükan Yavuz, “*Fransız Arşiv Belgelerinin Işığında Chester Demiryolu Projesi*”, **Atatürk Yolu Dergisi**, 24, (Ankara-1994), s.531.

Devleti üzerindeki etkisi sonucu 20 Nisan 1917’de Osmanlı Devleti ABD ile siyasi ilişkilerini sonlandırdı. Ancak her iki taraf da birbirine savaş ilan etmedi³⁴.

C- 1917-1939 ARASINDA TÜRK-ABD İLİŞKİLERİ

Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı’ndan yenilgiyle ayrıldı. ABD Başkanı Thomas Woodrow Wilson³⁵ 8 Ocak 1918’de ABD kongresinde yaptığı konuşmada, “*Osmanlı İmparatorluğu’nun Türklerle meskun olan kısmına tam bir egemenlik verilmesini*” istemekteydi. Ancak İtilaf Devletleri bunu uygulamadı. Anadolu’da Milli Mücadele’nin başlaması, ABD’nin bu mücadeleyi yakından takip etmesine sebep oldu. “*Milli Hareket*” bazı ABD’li gazeteler tarafından gündeme taşındı. Bunlardan en önemlisi de “*The New York Times*” idi. Gazetenin 9 Temmuz 1919 tarihli sayısında “*Mustafa Kemal Paşa’nın Anadolu’da ayrı bir Türk Devleti kurduğu*”³⁶ ifade edilmekteydi. Bunun gibi Milli Mücadele’yi yakından takip eden birçok gazete vardı. Bu gazete çalışanlarından birkaçı bu dönemde Mustafa Kemal Paşa ile de görüştü. Bunlardan birisi de “*The Christian Science Monitor*” gazetesinin muhabiri ABD’li gazeteci Lawrence Shaw Moore idi. O, Sakarya Savaşı’ndan birkaç gün önce Ağustos 1921’de Mustafa Kemal Paşa ile Ankara’da bir görüştü³⁷. Bu görüşmede Mustafa Kemal Paşa, L.S. Moore’a şunları söylemiştir: “*Biz bir ölüm kalım mücadelesine girmiş bulunuyoruz. Ne gibi şartlar altında savaştığımızı gördünüz. Biz Türkiye’nin bağımsızlığını ve bütünlüğünü sağlayacağız. Allah’ın inayeti ve Türk milletinin yenilmez kuvveti sayesinde gayemize vasıl olacağız*”³⁸.

Milli Mücadele’nin başarıyla sonuçlanmasından sonra başlayan Lozan görüşmelerine ABD katılmadı. Bunun sebebi her iki devletin de birbirlerine savaş ilan etmemeleriydi. ABD Dışişleri Bakanı Charles Evans Hughes³⁹ konferansta yapılacak

³⁴ R. M. Geçikli, **Menderes Hükümetleri Dönemi...**, s.26.

³⁵ Thomas Woodrow Wilson, 28 Aralık 1856’da ABD’nin Virginia eyaletinde doğdu. Akademisyen, tarihçi ve siyasetçidir. Ayrıca ABD’nin yirmi sekizinci Başkanı’dır. ABD’nin Birinci Dünya Savaşı’na girmesinden önce yayınladığı “*Wilson İlkeleri*” ile 1919’da Nobel Barış Ödülü’nü kazandı. 3 Şubat 1924’te Washington’da öldü. (https://en.wikipedia.org/wiki/Woodrow_Wilson Erişim Tarihi 15.06.2018)

³⁶ **The New York Times**, 9 Temmuz 1919, s.10.

³⁷ Erdem Akyüz, “*Atatürk ve Dış Basın*”, **Bütün Dünya Dergisi**, (Şubat-2018), s.23.

³⁸ **Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri (1918-1937)**, III, Ankara, s.434.

³⁹ Charles Evans Hughes, 11 Nisan 1862’de New York-Gelns Falls’da doğdu. Hukukçu ve devlet adamıdır. 1905’te hayat sigortası ve kamu hizmetleri endüstrilerindeki suiistimalleri araştıran New York yasama komitelerinin danışmanı olarak öne çıktı. 1910’da ABD mahkemesinde Yargıtay olarak görev yaptı. Ancak 1916’da Cumhuriyetçi başkan adayı olarak görev yapmak için istifa etti. W. Wilson karşısında seçimi kaybetti. 1921-1922’de Washington Konferansı’nı düzenleyip başkanlık etti. 1926-1930 arasında Lahey Mahkemesi ve Uluslararası Adalet Daimi Mahkemesi Üyesi olarak görev yaptı. 1930’da ABD Yüksek Mahkemesi’ne Baş Yargıç olarak atandı. 1941’e kadar bu görevde kaldı. 27 Ağustos 1948’de Massachusetts-Osterville’de öldü. (**Britannica Concise Encyclopedia**, s.905.)

hiçbir siyasi ve mülki düzenlemeden sorumlu olmayacaklarını belirtmekteydi. Ancak ABD görüşmeler sırasında konferansla bağlantısını sürdürmek istiyordu. Bunu da İngiltere, Fransa ve İtalya aracılığıyla gerçekleştirdi⁴⁰. Bu doğrultuda gözlemci gönderdi.

ABD, Lozan Konferansı'na katılmasa da TBMM Hükümeti ile ayrı bir antlaşma imzaladı. ABD'nin İsviçre elçisi Joseph Clark Crew ile İsmet İnönü arasında 6 Ağustos 1923'te imzalanan bu antlaşma siyasi ve ticari ilişkileri düzenlemekteydi⁴¹. Ancak ABD Senatosu Ermeni meselesi ve kapitülasyonların ilgasını kabul etmemişti. Bu nedenle de Lozan Barış Antlaşması 18 Ocak 1927'de senatoca onaylanmamıştı. Bu olay iki ülke arasındaki ilişkilerin bozulacağı anlamına geliyordu. Ancak aynı gün Dışişleri Bakanı Frank Billings Kellog⁴², İstanbul'daki ABD Yüksek Komiseri Amiral Mark Lambert Bristol'a⁴³ bir telgraf çekti. Ankara'ya gitmesini ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras ile görüşmesini istedi. Amiral M.L. Bristol 20 Ocak 1927'de Ankara'ya hareket etti. Önce Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras ile görüştü. Bu görüşmede Amiral M.L. Bristol antlaşmanın senatoca reddinin, ABD'nin Türkiye ile dostane ilişkilere girmek istemediği anlamına gelmediğini ve ABD'nin Türkiye ile diplomatik ilişki kurmak istediğini belirtti. Yapılan görüşmelerden sonra karşılıklı “*nota teatisi*” ile 17 Şubat

---

⁴⁰ ABD'nin görüşünü yansıtan üç belgenin varlığını burada belirtmeliyiz: “*Birinci belge 27 Ekim 1922'de Londra, Paris ve Roma hükümetlerine verilen ve Türkiye ile yapılacak barışın Amerika ile ilgili kısımlarını yansıtan bir muhturadır. İkincisi, Dışişleri Bakanı Hughes'un Londra, Paris ve Roma'daki Amerikan elçilerine verdiği talimatı kapsayan belgedir. Bu talimatla Hughes birinci belgede zikredilen daha detaylı bir şekilde ve özellikle bunların Amerikan çıkarları doğrultusunda nasıl uygulanacağını belirtmiştir. Üçüncü belge ise Amerikan Bahriye Bakanlığı'nun, Boğazlar hakkındaki görüşlerini belirten 'politik tavsiyeleri'dir*”. (Türkiye-ABD İlişkilerinin Dünü, Bugünü, Yarını, Harp Akademileri, İstanbul, 1994, s.19-20.)

⁴¹ Bu antlaşma için J.C. Grew “*Dostluk ve Ticaret Antlaşması*” deyimini kullanmıştır. Ancak ABD belgelerindeki adı “*Genel Antlaşma*” olarak geçmektedir. (F. Armaoğlu, **Belgelerle Türk-Amerikan İlişkileri**, s.89.)

⁴² Frank Billings Kellog, 22 Aralık 1856'da New York-Potsdam'da doğdu. Avukat ve diplomat olarak görev yaptı. 1923-1925 arasında İngiltere'de Büyükelçi olarak atandı. Başkan Calvin Coolidge tarafından Devlet Bakanı olarak (1925-1929) atandı. Savaşın ulusal politika olarak kullanılmasını yasaklayan Kellog-Briand Paktı'nın imzalanmasını sağladığı için 1929'da Nobel Barış Ödülü'nü aldı. 21 Aralık 1937'de öldü. (**Britannica Concise Encyclopedia**, s.1023.)

⁴³ Mark Lambert Bristol, 17 Nisan 1868'de ABD-New Jersey'de doğdu. 1887'de Maryland'da ABD Deniz Kuvvetleri Akademisi'ni bitirdi. 1897'de üsteğmen; 1913'te yüzbaşı ve 1918'de tuğamiral oldu. Akademiden sonra Norfolk Donanması'nda torpido ve askeri donanımlar üzerine uzmanlaştı. 1898'deki Amerikan-İspanyol Savaşı'nda görev aldı. Uzak doğuda 1911-1912 arasında “*Monterey*” ve “*Albany*” adlı savaş gemilerinin başında bulundu. 1915'te Florida'da Ulusal Danışma Komitesi üyesi oldu. 1919'da Yakın ve Orta Doğu'daki ABD politikalarının korunması için bölgedeki donanmanın başına getirildi. 1919'dan itibaren Türkiye'de ABD'nin Yüksek Komiseri sıfatıyla görev yaptı. Ankara'nın başkent oluşundan sonra ABD ile TBMM Hükümeti arasındaki siyasi ilişkileri kuran ilk büyükelçidir. Ayrıca Lozan Konferansı'nda ABD adına bulunan temsilcilerden biridir. 1927'de ABD'nin Asya filosunun başına getirildi. 1929'da ABD Donanması Genel Kurulu'na katıldı. 1930'da bu kurula başkan oldu. 1932'de Tuğamiral olarak emekli oldu. Bu dönemde iki donanma gemisine Bristol ismi verildi. 1920'de İstanbul-Nişantaşı'nda Amerikan Hastanesi'nin ve Amiral Bristol Hemşire Okulu'nun açılmasına yardım etti. 13 Mayıs 1839'da öldü. (William Stewart, **Admirals of The World**, Nort Carolina, 2009, s.44.)

1927’de imzalanan geçici bir antlaşma ile diplomatik ilişkiler kuruldu. Bu antlaşma ile J.C. Crew ABD’nin ilk Türkiye Büyükelçisi olarak atandı. J.C. Crew 12 Ekim 1927’de Mustafa Kemal Paşa’ya güven mektubunu sundu. Kendisi bu görevi Mart 1932’ye kadar sürdürecekti. Buna karşılık aynı yıl Türkiye’nin Washington Büyükelçiliği’ne atanan Ahmet Muhtar Bey (Mollaoğlu)⁴⁴ de Başkan Calvin Coolidge⁴⁵’ye güven mektubunu sundu⁴⁶. İlişkilerin olumlu yönde ilerlemesi ABD ile Türkiye arasında “ilk resmi antlaşma” olarak “1 Ekim 1929 Ticaret ve Seyr-ü Sefain” antlaşmasının imzalanmasıyla sonuçlandı⁴⁷. Bu antlaşma her iki taraf için de bir ayrıcalık idi.

8 Kasım 1932’de ABD’de Cumhuriyetçi Başkan Herbert Clark Hoover⁴⁸ ile Demokrat aday Franklin Delano Roosevelt⁴⁹ arasında Başkanlık seçimleri yapıldı. Başkanlık seçimlerinin kazananı F.D. Roosevelt oldu. F.D. Roosevelt’in Başkanlığı döneminde Türkiye ile iyi ilişkiler kurulmaya çalışıldı. Özellikle Mustafa Kemal

⁴⁴ Ahmet Muhtar Mollaoğlu, 1870’te Çanakkale’de doğdu. Baba adı Hasan Tahsin anne adı Zehra’dır. Fransızca ve İngilizce bilmektedir. Sırasıyla şu görevlerde bulundu: Stockholm Elçiliği İkinci Kâtipliği ve Başkâtipliği, Bâbâli İstişare Muavini, Sadaret Tercümanlığı, Budapeşte Başkonsolosu, Atina Elçiliği, Lahey Elçi Vekilliği, Ukrayna (Kiev) Elçiliği, Osmanlı Meclis-i Mebusan IV. Dönem İstanbul Mebusluğu. Ayrıca TBMM I. ve II. Dönem İstanbul, IV. Dönem Kastamonu, I. Dönem Dışişleri Komisyon Başkanı ve II. Dönem Washington Büyükelçiliği. Evli ve iki çocuk babasıdır. 4 Temmuz 1934’te öldü. (https://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/Cilt1/index.html Erişim Tarihi 20.06.2018)

⁴⁵ Calvin Coolidge, 4 Temmuz 1872’de ABD-Plymouth’da doğdu. Bir köy korucusunun oğlu idi. Amherst Koleji’nden onur derecesi alarak mezun oldu. Massachusetts’te hukuk ve politikaya eğitimi aldı. 1919-1921 arasında Massachusetts Valiliği yaptı. 4 Mart 1921’de yapılan yirmi dokuzuncu ABD Başkanlık seçimlerini kazanan Başkan Warren G. Harding’e Yardımcı oldu. Ayrıca 1924-1929 arasında ABD’nin otuzuncu Başkanı seçildi. 5 Ocak 1933’te Massachusetts’te öldü. (<https://www.geni.com/people/Calvin-Coolidge-30th-President-of-the-USA/6000000002530536418>; https://tr.wikipedia.org/wiki/Calvin_Coolidge Erişim Tarihi 20.06.2018)

⁴⁶ Oral Sander, **Türk-Amerikan İlişkileri (1947-1964)**, Ankara, 1979, s.7; **Türkiye-ABD İlişkilerinin Dünü, Bugünü, Yarını**, s.20-21.; F. Armaoğlu, **Belgelerle Türk-Amerikan İlişkileri**, s.90.; R. M. Geçikli, **Menderes Hükümetleri Dönemi...**, s.27.

⁴⁷ Ahmet Yavuz, **Türkiye Cumhuriyeti’nin Akdettiği Milletlerarası Antlaşmalar (20 Nisan 1920-1 Kasım 1966)**, Ankara, 1967, s.12.; F. Armaoğlu, **Belgelerle Türk-Amerikan İlişkileri**, s.113.

⁴⁸ Herbert Clark Hoover, 10 Ağustos 1874’te ABD-West Branch’ta doğdu. ABD’nin otuz birinci Başkanı’dır. 1895’te Stanford Üniversitesi’nden mezun olduktan sonra bir maden mühendisi oldu. Dünyanın çeşitli bölgelerinde çalıştı. İngiltere ve Belçika’da müttefik yardım operasyonlarına başkanlık etti. Birinci Dünya Savaşı’nda ABD ulusal gıda sorumlusu oldu. 1921-1927 arasında ABD’nin Ticaret Bakanı olarak atandı. 1928’de rakibi Alfred E. Smith’i yendi. 1932’deki seçimlerde ise F.D. Roosevelt’a karşı yenildi. 20 Ekim 1964’te New York’ta öldü. (**Britannica Concise Encyclopedia**, s.893.)

⁴⁹ Franklin Delano Roosevelt, 30 Ocak 1882’de New York’ta doğdu. Hudson Nehri yakınlarındaki aristokrat ve zengin bir aileden gelmektedir. 1903 Harvard Üniversitesi mezunu olan F. D. Roosevelt, ABD’nin otuz ikinci Başkanı’dır. Günümüzde adı kısaca “FDR” olarak anılmaktadır. Yirmi altıncı Başkan Theodore Roosevelt’in yeğeni aynı zamanda kuzeni Anna Eleanor Roosevelt ile evli ve aynı ailedendir. Columbia Hukuk Fakültesi’nde mezun olduktan sonra 1907’de Baro’ya kabul edildi. Birinci Dünya Savaşı sırasında ABD Deniz kuvvetlerinde görev yaptı. 1920’de yapılan başkanlık seçimlerinde başarısız oldu. 1921’de çocuk felcine yakalandı. ABD başkanları içinde fiziksel sınırı olan ve dört kez başkanlık yapan tek kişidir. 1928’de New York valisi oldu. “ABD insanları için yeni düzen” sloganıyla 1932’deki seçimleri kazandı. İkinci Dünya Savaşı sırasında Churchill ve Stalin ile Yalta’da bir araya gelerek savaş sonrası “Avrupa’da çizilecek yeni sınırların nasıl olacağı” konusunda düzenlenen konferansa katıldı. 12 Nisan 1945’te ölünce yerine yardımcısı Harry S. Truman Başkan oldu. (William D. Pederson, **Presidential Profiles: The FDR Years**, New York, 2006, s.5-13.)

Atatürk ile F.D. Roosevelt arasında bir dostluk kuruldu. Bu iki liderin birbirlerine gönderdikleri mektuplar da bunun bir göstergesiydi⁵⁰.

Atatürk dönemi Türkiye'nin dış politikada ulaşmaya çalıştığı iki amaç vardı. Bunlardan ilki “*yurtta sulh cihanda sulh*” ilkesinin gereği olan barış politikasıydı. Diğeri ise Lozan Barış Antlaşması'yla oluşan Türkiye'nin siyasi durumunu korumaktı. Bunun için bu dönemde komşu devletlerle birçok dostluk ve işbirliği antlaşması yapıldı⁵¹. Bu doğrultuda 1930-1938 arasında böyle bir dış politika takip edildi. Bu dış politikanın takip edilmesinin temel sebebi İtalya'nın Balkanlar ve Doğu Akdeniz'deki saldırgan politikasıydı. Buna karşılık Türkiye, 9 Şubat 1934'te Balkan Antantı'nı, 22 Ocak 1936'da Akdeniz Paktı'nı ve 8 Temmuz 1937'de ise Ortadoğu da Sadabat Paktı'nı kuracaktı⁵².

Bu dönemde Türkiye-ABD ilişkileri Türkiye'deki ekonomik ve siyasi sebeplerden dolayı etkin değildi. Türkiye kendi iç meseleleriyle ilgilenmek zorundaydı. Ancak bu ilişkiler, yine de sürdürülmeye çalışıldı ve Atatürk'ün ölümünden sonra da devam etti. 1938 yılı sonrası Türkiye-ABD ilişkileri yeni bir boyut kazanacaktı. 1 Nisan 1939'da Türkiye ve ABD arasında imzalanan ticaret antlaşması bunda etkili oldu⁵³.

D- TÜRKİYE-ABD TİCARET ANTLAŞMASI (1 NİSAN 1939)

Bir devletin başka bir devlet ile antlaşma imzalamasının birçok sebebi vardır. Bunlardan birisi güvenlik konusudur. Atatürk'ün ölümünden sonra izlenen dış politikada da bunun ölçüt kabul edildiğini söylemek mümkündür. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce etkin olmayan Türk-ABD ilişkileri savaşa yakın dönemde gelişme sürecine girdi. Ancak bu ilişkiler istenilen seviyede değildi. Bunun sebebi küresel

---

⁵⁰ 4 Mart 1933'te F. D. Roosevelt göreve başlayınca Mustafa Kemal Atatürk aynı gün çektiği telgrafında onu tebrik etmekteydi. Buna karşılık F.D. Roosevelt de 10 Mart'ta gönderdiği cevabi telgrafında Atatürk'e teşekkür etmiştir. Aynı şekilde Cumhuriyet'in onuncu yılında F. D. Roosevelt, Atatürk'e bir kutlama telgrafi göndermiştir. 19 Ekim 1933'te gönderilen telgrafta şunlar ifade edilmekteydi: “*Türkiye Cumhuriyeti'nin onuncu yıldönümü münasebetiyle yapılan milli bayramda zat-ı alilerine en hâr ve samimi tebrikatımı arz eylerim. Geçen bu on sene zarfında zat-ı alilerinin faal ve şuurulu idaresince Türkiye dünyanın en müterakki milletleri meyanına girmekle kalmayıp beynelmilel sulh cidalinin de başlıca lideri olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin mazhar olduğu inkişaf ve muvaffakiyetler dolayısıyla zat-ı alilerine en kalbi tebrikatımı takdim eder, gerek Amerikan milleti ve gerek kendi namına memleketinize daha büyük refah ve saadetler dilerim*”. (Yurdagül Yüksel, “Atatürk ve Roosevelt”, **Atatürk Araştırma Merkezi**, XV/44, Ankara, (Temmuz-1999), s.777-778.; Murat Önsoy, **The World War Two Allied Economic Warfare: The Case of Turkish Chrome Sales**, Friederich Alexander Üniversitesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Almanya, 2009, s.62.

⁵¹ R. M. Geçikli, **Menderes Hükümetleri Dönemi...**, s.27.

⁵² Baskın Oran, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular Belgeler Yorumlar (1919-1980)**, I, İstanbul, 2009, s.273.; O. Sander, **Türk-Amerikan İlişkileri**, s.7; Fahir Armaoğlu, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Ankara, 1983, s.341.

⁵³ O. Sander, **Türk-Amerikan İlişkileri**, s.7.

ekonomik kriz ve ticarete yönelik uygulanan korunmacı politikaları. Ayrıca iki dünya savaşı arası dönemde Almanya'nın Türkiye üzerinde ekonomik hegemonya kurmak istemesi ve Türk siyasetini etkilemesi de diğer bir sebepti⁵⁴. Türkiye bu etkiden uzaklaşmak ve dünya üzerinde etkili olan ABD sermayesinden yararlanmak için İkinci Dünya Savaşı sırasında ABD'ye yakınlaşmaya çalıştı⁵⁵.

“Hayat sahası” politikasını epeydir bir zamandır uygulamaya başlayan Almanya, 16 Mart 1939'da bu politika doğrultusunda harekete geçti. Bu doğrultuda Çekoslovakya'yı işgal etti. Buna 7 Nisan'da İtalya'nın Arnavutluk'u işgali de eklenince Türkiye aynı yıl içerisinde yaklaşan Nazi ve Faşist İtalya tehlikesine karşı bazı tedbirler almak zorunda kaldı⁵⁶. Başta ABD olmak üzere İngiltere ve Fransa ile bir takım antlaşmalar imzaladı: 1 Nisan 1939 Türk-ABD Ticaret Antlaşması, 12 Mayıs 1939'da Türk-İngiliz Ortak Deklarasyonu ve 23 Haziran 1939'da Türk-Fransız Ortak Deklarasyonu⁵⁷.

1939 yılı Türkiye-ABD ilişkilerinde bir dönüm noktası oldu. İki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler, 1 Nisan 1939'da Türkiye-ABD arasında imzalanan “Ticaret Antlaşması” ile gelişti⁵⁸. TBMM tarafından 16 Haziran 1939'da 3646 sayılı kanunla onaylanan bu antlaşmanın üç temel özelliği vardı. Bir ve ikinci maddeler 1 Ekim 1929 tarihli “Ticaret ve Seyr-ü Sefain Antlaşması”nın maddelerinin değiştirilmeden

---

⁵⁴ Ramazan Çalık, Almanya'nın Türkiye üzerinde kurmaya çalıştığı ekonomik hegemonyayı “Türk-Alman İlişkileri (1923-1945)” adlı makalesinde şöyle değerlendirmiştir: “Adolf Hitler'in Almanya'da 1933'te iktidara gelmesinden sonra, birçok ülkenin bu yeni rejime tepki göstererek Almanya ile ilişkilerini askıya almasına ve Alman mallarını boykot etmesine karşılık, Türk-Alman ticareti giderek artmıştır. Hitler Almanyası ile Türkiye arasında ilk ticaret antlaşması, 10 Ağustos 1933'te Berlin'de imzalanmıştır. Antlaşma, Türkiye adına İktisat Bakanı Mahmut Celal (Bayar) Bey ile Almanya adına Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Von Bülow, tarafından imzalanmıştır. Türkiye ile Almanya arasında ikinci ticaret antlaşması, 15 Nisan 1935'te yine Berlin'de imzalanmıştır. Bu antlaşmalarla Büyük Alman firmalarının Türkiye'ye açtıkları krediler sayesinde Türkiye'nin Almanya ticaret hacmi sürekli artmıştır. Almanya, ticaret antlaşmaları ve ekonomik ilişkiler sayesinde Türkiye üzerinde hegemonya kurmaya çalışıyordu. 1936'dan itibaren Almanya'nın Türkiye üzerinde kurmaya çalıştığı iktisadi hegemonyanın siyasi sonuçları daha belirli bir mahiyet almıştı”. (Ramazan Çalık, “Türk-Alman İlişkileri”, **Türkler**, XVI, s.1503.)

⁵⁵ Ayşegül Avcı, **American Propaganda In Turkey As Economic Military And Cultural Warfare Against Germany During The Second World War**, Bilkent Üniversitesi Tarih Bölümü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2009, s.55.

⁵⁶ Başbakan Şükrü Saraçoğlu TBMM'nin 2 Ağustos 1944'teki toplantısında bu olayla ilgili o dönemde Türkiye'nin izlediği politikayı şöyle ifade etmekteydi: “Bu andan itibaren ki Cumhuriyet Hükümeti'nin sulhu siyasetinin icabı olan bitarafılıktan ayrılarak taarruza karşı koymak için sulh uğrunda birleşmiş memleketler ile işbirliğine karar verilmiş ve 12 Mayıs 1939'da bugünkü Türk- İngiliz ittifakının başlangıcı olan Türk-İngiliz müşterek beyannamesi ve 23 Haziran'da da Türk-Fransız müşterek beyannamesi yüksek tasvibinize iktiran etmiştir”. (Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, XIII/7, Ankara, 1958, s.4.

⁵⁷ Rıfıkı Salim Burçak, **Siyasi Tarih**, Ankara, 1978, s.355.

⁵⁸ **Düstur**, III/XX, Ankara, 1958, s.631.; Gül İnanc Barkay, **ABD Diplomasisinde Türkiye (1940-1943)**, İstanbul, 2001, s.21.; A. Yavuz, **Türkiye Cumhuriyeti'nin Akdettiği Milletlerarası Antlaşmalar...**, s.12.

yürürlükte aynen kalmasıyla ilgiliydi. Üçüncüsü ise Türkiye ile ABD arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerde sonraki yıllarda herhangi bir değişiklik yapılacak olursa, bu antlaşma temel alınacaktı. ABD'nin bu üç özellik üzerinde durmasının sebebi çok önem verdiği “*en ziyade müsaadeye mazhar millet*” olma özelliğinin getirdiği kazancı kaybetmek istememesiydi⁵⁹.

İmzalanan bu ticaret antlaşması Türk basınında bazı gazetelerde yapılan olumlu ve olumsuz eleştirilerle gündeme taşındı. “*Yeni Sabah*” gazetesi de bunlardan biriydi. Gazetenin 2 Nisan 1939 tarihli nüshasında “*Amerika ile Ticaret Muahedesi İmzalandı*” başlıklı yazıda bu antlaşmanın Türkiye’ye birçok fayda getireceği ifade edilmekteydi. Bunlardan ilki Türkiye’ye getirilecek “*motörlü vesait*” idi. 5 Mayıs 1939’da yürürlüğe girecek bu antlaşmanın Türk Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu⁶⁰ ve Genel Sekreter Numan Menemencioğlu⁶¹ ile ABD Büyükelçisi John Van Antwerp MacMurray⁶² arasında yapıldığı belirtilerek ayrıntılara geçilmekteydi. Antlaşmayla ilgili şöyle bir değerlendirmede bulunulmaktaydı: “*Bu antlaşma ile her iki memleket karşılıklı bazı menfaatler temin ve bir takım müstahsalat ve mamulâtı müstakabilen gümrük resmi tenzilâtından istifade ettirerek iki memleket arasındaki ticari mübadelâtın hacmini*

⁵⁹ F. Armaoğlu, **Belgelerle Türk-Amerikan İlişkileri**, s.117.

⁶⁰ Şükrü Saraçoğlu, 1886’da İzmir-Ödemiş’te doğdu. Baba adı Mehmet Tevfik anne adı Şerife’dir. 1909’da Siyasal Bilimler Fakültesi’nden; 1918’de ise Cenevre Üniversitesi Siyasi ve Ekonomi bölümlerinden mezun oldu. İyi derecede Fransızca bilmektedir. Sırasıyla şu görevlerde bulundu: Ödemiş Aşar Muharriri, Aydın Maiyet Memuru, İzmir Lisesi Öğretmeni, İzmir İttihat ve Terakki Ticaret Okulu Müdürü, Cenevre Türk Talebe Cemiyeti Kurucusu ve Başkanı, Osmanlı Meclis-i Mebusan IV. Dönem İzmir Mebusu ve TBMM II., III., IV., V., VI., VII. ve VIII. Dönem İzmir Milletvekili, Üçüncü Hükümet Maarif Vekili ve Mübadele Encümeni Türk Heyeti Başkanı. Evli ve bir çocuk babasıdır. 1938-1942 arasında Dışişleri Bakanlığı ve 1942-1946 arasında ise Türkiye’nin beşinci Başbakanı oldu. 27 Aralık 1953’te öldü. (https://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/Cilt1/index.html Erişim Tarihi 20.06.2018)

⁶¹ Numan Menemencioğlu, 1893’te Bağdat’ta doğdu. Lozan Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunudur. Şu görevlerde bulundu: Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri, Viyana Elçiliği III. Katibi, Paris Mümessilliği II. Katibi, Bükreş ve Atina Elçiliği Başkatibi, Müsteşar, TBMM V. Dönem Gaziantep, VI., VII ve XI. Dönem İstanbul Milletvekili. Evli ve bir çocuk babasıdır. İkinci Dünya Savaşı’nda Nazi Almanyası tehdidine Türk dış politikasına yön verdi. (https://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/Cilt1/index.html Erişim Tarihi 21.06.2018)

⁶² John Van Antwerp MacMurray 6 Ekim 1881 New York’ta doğdu. Aynı zamanda avukat, yazar ve diplomat. Babası Junius Wilson MacMurray Amerikan İç Savaşı sırasında Birlik Ordusu’nda bir kaptan olarak hizmet verdi. John V.A. MacMurray, Princeton Üniversitesi’ne gitmeden önce 1892’de yatılı okula girdi. 1903’te Columbia Hukuk Okulu’na girip 1906’da mezun oldu. 1907’de yüksek lisans derecesi aldı. ve Bangkok, Siam’da Genel Sekreterlik ve Başkonsolosluğu görevine atandı. ABD Hükümeti’nin önde gelen Çin uzmanlarından biridir. MacMurray 1916’da Lois R. Goodnow ile evlendi. Joan Goodnow, Frank Goodnow ve Lois Van Antwerp adında üç çocuğu vardı. Peking’de 1913-1917; Tokyo’da 1917- 1919 yılları arasında Büyükelçilik Danışmanı ve Uzak Doğu Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı görevini üstlendi. Böylece Uzak Doğu ilişkilerinde uzmanlaşmaya başladı. 1924-1925 yılları arasında ise Dışişleri Bakanı Yardımcısı olarak görev yaptı. 1925’te Çin’e Bakan olarak atandı. MacMurray, kısa süre sonra Kuomintang Hükümeti’ne yönelik ABD politikası konusunda Dışişleri Bakanlığı ile anlaşmazlık yaşadı. 1929’da görevinden istifa etti. 1933-1936 arasında Estonya, Letonya ve Litvanya’da görevli olarak bulundu. 1936-1941 arasında Türkiye Büyükelçisi oldu. 1944’te hizmet yılını tamamladı. 25 Eylül 1960’da öldü. (<https://vanantwerpfamily.wordpress.com/2009/01/05/john-van-antwerp-macmurray/> Erişim Tarihi 21.05.2018)

artırmak gayesini istihdaf etmişlerdir”. Yani her iki ülke de karşılıklı bazı ürünler üzerinde gümrük indirimi uygulayacaktı⁶³.

Bu antlaşma ile ticari ilişkiler gelişecekti: Türkiye ve ABD arasında sağlanacak gümrük indirimi ile ticaret hacmi artırılmış olacaktı⁶⁴. “Yeni Sabah” gazetesinde Türkiye’den ABD’ye gönderilecek ürünler şöyle sıralanmaktaydı: “İmza olunan antlaşma hükümlerine nazaran Amerika’ya ihraç olunacak tütün, halı ve kilim, palamut ve meyankökü hülusalari taze ve kuru incir, tazesı çekirdeksiz olan kuru üzüm, kabuksuz fındık, kabuklu ve kabuksuz fıstık, haşhaş tohumu, lüle taşı ve kuş yemi gibi...”⁶⁵.

Konuyla ilgili olarak 2 Nisan 1939 tarihli “Akşam” gazetesi “Türk-Amerikan Ticaret Antlaşması Dün İmzalandı” başlığı ile bir değerlendirmeye yer vermişti. Bu değerlendirmeye göre antlaşma iki ülkenin ticari ilişkilerini güçlendirecekti. Ayrıca iki ülkenin karşılıklı alacağı ürünlerle ilgili ayrıntılara yer verilmekteydi⁶⁶. Ayrıca ABD’nin alacağı ürünlerden her biri için ödeme koşullarının vadesi uzatılacaktı. Gazetede, ABD’den Türkiye’ye gelecek ürünler ve uygulanacak gümrük indirimiyle ilgili şu bilgiye yer verilmekteydi: “Antlaşma ile binek otomobilleri, şasiler ve karasörileri, binek otomobillerin aksanı, radyo ahize cihazları ve bunların müteferrik aksanı, yazı ve hesap makineleri, her türlü elektrikli tebrit (eskimiş-kullanılmış) makine ve cihazları, demirden dosya, dolap ve klasörleri gibi bazı Amerikan ispesiyaliterlerine muhtelif nispetlerde gümrük resmi tenzilatı bahşolunmuştur”⁶⁷.

Aynı gazetede her iki ülkenin de ödemeyi döviz üzerinden yapacağı bilgisi paylaşılmıştı. Türkiye’nin ABD’den alacağı ürünler taksitlendirilmekteydi. Ödeme işlemi her senenin sonunda yapılacak ve belli miktarla sınırlı tutulacaktı. “Akşam” gazetesindeki bu yazıda antlaşmayla ilgili bir tahminde bulunulmaktaydı. Buna göre yapılan antlaşma her iki taraf için yeni bir ticari ortam oluşturacaktı. Ayrıca Türkiye’den ABD’ye gidecek tütün, halı ve incir gibi ürünlere olan talep artacaktı⁶⁸.

Yukarıda ifade edildiği üzere 2 Nisan 1939’da yayımlanan “Akşam” ve “Yeni Sabah” gazetelerinin yanı sıra aynı tarihte okurlarıyla buluşan “Cumhuriyet” gazetesinde de benzer bir haber yayımlanmıştı. Yunus Nadi (Abalıoğlu) Bey tarafından

⁶³ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 080.18.01.02.106.60.09.

⁶⁴ Ulus, 2 Nisan 1939; Yeni Sabah, 2 Nisan 1939.

⁶⁵ Yeni Sabah, 2 Nisan 1939.

⁶⁶ Bu ürünler; tütün, halı ve kilim, palamut, meyankökü taze ve kuru incir, çekirdeksiz kuru üzüm, kabuksuz fındık, kabuklu ve kabuksuz fıstık, haşhaş tohumu, lüle taşı ve kuşyemi, krom cevheri ve bağırsak idi. Bunlar içerisinde meyan kökü, palamut ve bağırsak gibi ürünler gümrük vergisinden muaf tutulacaktı. (Akşam, 2 Nisan 1939)

⁶⁷ Akşam, 2 Nisan 1939.

⁶⁸ Akşam, 2 Nisan 1939.

kaleme alınan yazının başlığı “*Türk-Amerikan Ticaret Antlaşması Dün İmzalandı*” ibaresini taşıyordu. Yukarıda adı geçen gazetelerden farklı olarak “*Cumhuriyet*”te Yunus Nadi (Abalıoğlu) Bey⁶⁹ bu antlaşmayla ilgili bazı değerlendirmelerde bulunmaktaydı. Ona göre bu ve bunun gibi antlaşmalar emperyalist devletlerin küresel ekonomi üzerinde oluşturmaya çalıştıkları birer kontrol mekanizmasıydı. Yunus Nadi (Abalıoğlu) Bey yazısında “*emperyalist ekonomi*” tanımı yapmaktaydı. Ona göre; “*Avrupa'nın endüstride çok ileri gitmiş memleketleri, dünyanın bu hususta geri kalmış milletlerinden iptidâi madde alırlar ve onlara mamul maddeler satarlar. Aradaki fark Avrupa'nın kazancı ve zenginlik kaynağı*” olmasıydı⁷⁰.

Yunus Nadi (Abalıoğlu) Bey, yazısının devamında Birinci Dünya Savaşı sonrası güçlenen emperyalist devletlerin tek amacının 1929 buhranı sonrası ekonomik ve ticari durumlarını düzeltmek olduğunu şu şekilde vurgulamaktaydı: “*Bütün bunlara Umumi Harbin müddahar milli servetler üzerinde yapmış olduğu tahribatı da ilave ederseniz yeni vaziyetler önünde emperyalist Avrupa kapitalizminin uğradığı zorlukları kavramış olursunuz. Bu hal neticesi olarak Umumi Harbin tamamen istihlâk ederek yerlerini boş bıraktığı stoklar büyük faaliyetlerle telafi olunduktan sonra 1929 tarihinden itibaren başta Avrupa ve Amerika olmak üzere bütün dünya ortalığı hakikaten yakıp kavuran büyük bir devrine dahil oldu ve bu buhranın her memlekette meydana verdiği başka başka tedbirler bizzarure iktisadiyatını daha ziyade karıştırmış oldu. Bazı memleketlerin kendi içlerinde kendi ihtiyaçlarına yetmek üzere takibine tevessül ettikleri otarşi rejimleri derde deva olmaktan uzak kaldığı için bu memleketler mevcut zorlukları giderebilmek üzere kendilerine yeniden yeniye (hayatî sahalara) aramaya kalkmışlardır. Avrupa'daki ideolojik unvanını taşıyan bazı rejimlerin iç yüzünde bu iktisadi amilleri görmemek mümkün değildir. Yeniden yeniye ileri sürüldüğü görülen fütuhat emellerine karşı müdafaa mecburiyetleriyle milletleri yekdiğerlerinin karşısına diken çok şiddetli ihtilafların en hakiki şekilleri ekonomi mücadelesinden ibaret olduğu çok meydanda bir hakikattir*”. Böyle bir değerlendirmede bulunan Yunus Nadi (Abalıoğlu) Bey'e göre yapılan bu antlaşmanın haksız tarafları varsa belirlenip

---

⁶⁹ Yunus Nadi Abalıoğlu, 1880'de Fethiye'de doğdu. Abalızade Hacı Halil Efendi'nin oğludur. İlk ve Ortaöğrenimini Rodos İptidai Mektebi ve Süleymaniye Medresesi'nde tamamladı. İstanbul'da Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra Hukuk Mektebi'ne devam etti. 1901'de “*Malumat*” gazetesinde yazmaya başladı. 1910'da İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin çıkardığı “*Rumeli*” gazetesi başyazarı oldu. 1911'de Meclis-i Mebusan'a girerek II. ve III. dönemlerde Aydın Milletvekili; TBMM'nin ilk beş döneminde ise Muğla Milletvekili oldu. (https://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/Cilt1/index.html Erişim Tarihi 21.06.2018)

⁷⁰ *Cumhuriyet*, 2 Nisan 1939.

düzeltilmeliydi. O, diğer devletlerle kurulan ekonomik ilişkilerin gerekli olduğunu şu ifadelerle dile getirmekteydi: “*Dâhili rejimleri neden ibaret olursa olsun, milletlerin birbirleriyle iktisadi münasebetlerde bulunmaları bir zarurettir. O halde bu münasebetlerin kolaylaştırılmasında yalnız filan ve falan millet için değil, bütün insanlık için hayır ve fayda vardır. İngiltere ve Fransa’nın hakiki bir sulh hayatına avdet olunması şartıyla İtalya’ya ve Almanya’ya iktisadi ve mali yardımlarını esirgemeyeceklerini söylemeleri beyhude değildir. Bunu böyle yapmakta hiç şüphesiz İngiltere ve Fransa da menfaattardır*”⁷¹.

Yapılan olumlu ve olumsuz eleştirilere rağmen 5 Mayıs 1939’da Türkiye ve ABD arasında imzalanan 1 Nisan 1939 tarihli Ticaret Antlaşması yürürlüğe girdi. Antlaşma toplamda on altı maddeden oluşmaktaydı. Maddelerini şöyle değerlendirmek mümkün olacaktır:

Birinci maddede; bu antlaşmayla ilişkili verilen bir sayılı listedeki ABD’den Türkiye’ye gelecek ürünler üzerinde gerekli gümrük indirimleri yapılacaktı. İki tarafta iki aylık bir zaman geçmeden gümrüklerde bir değişiklik yapmayacaktı. Bu maddede ABD’ye antlaşmayı fesih etme hakkı da tanınmaktaydı.

İkinci maddede; antlaşmayla ilgili iki sayılı listede belirtilen Türkiye’de üretilen ürün ve malzemelerin ABD’ye ithal edilmesinde bazı ürünler gümrük vergisinden muaf tutulacaktı. Bu madde ile meyan kökü, boraks, krom, palamut, zımpara; kürk ve kürklük deriler (sansar ve tavşanlardan); sucukluk bağırsak, gırtlak, emâ mesane, sinir ve zarlar (koyun, kuzu ve keçilerden) gümrük vergisinden muaf olacaktı⁷². Bu iki madde karşılaştırılırsa, ABD’den gelecek ürünlere gümrük indirimi uygulanmasına rağmen, Türkiye’den ABD’ye gidecek ürünlere dair gerekli şartlar sağlandığı zaman hiçbir gümrük vergisinin alınmayacağı görülecektir. Bu Türkiye açısından o dönemde elde edilmiş önemli bir ticari ayrıcalıktır.

Antlaşmanın üçüncü maddesinde bir ve ikinci madde hükümleriyle ilgili iki taraftan biri teklif sunarsa diğeri bunu engelleyemeyecekti.

Aynı şekilde antlaşmanın dördüncü maddesi de her iki taraf için birer ayrıcalıktı. Nitekim bu maddeye göre; Türkiye ya da ABD kökenli doğal ya da yapay üretilmiş ürünlerin diğer ülkelere ithal edilmesinden sonra, yerli ya da yabancı kökenli benzer ürünler için ödenmesi gerekenlerin dışında yüksek gümrük vergisinden, ücret, harç ve mükellefiyetlerden bu ürünler muaf olacaktı. Yani gümrük vergisi alınmayacaktı.

⁷¹ **Cumhuriyet**, 2 Nisan 1939.

⁷² **Düstur**, III/XX, s.632, 640, 641.

Beşinci maddede ise iki sayılı listede belirlenmiş olan Türkiye’de üretilen ürünler ile bir sayılı listede belirlenmiş olan ABD’den gelen ürünlerin diğer memlekete, her hangi bir yasaklama ya da sınırlama getirilmeksizin ithaline izin verilecekti⁷³.

Beşinci maddenin diğer bir özelliği de şuydu: kabul edilen bu antlaşmada her iki hükümet de yerli malların üretimini, piyasa miktarını ve fiyatını kendi kontrolü altında tutacak ve üretilen ürünlerin işçilik maliyetine göre fiyatlarında değişiklik yapma hakkına sahip olacaktı. Ayrıca iki devletten birisi ürünler üzerinde böyle bir sınırlama yapacağı zaman bununla ilgili sınırlamaların yürürlüğe girmesinden iki ay önce bunu karşı tarafa bildirmesi gerekiyordu. Eğer iki hükümet arasında iki aylık süreden önce yapılacak ürün sınırlamalarıyla ilgili bir anlaşma söz konusu olmazsa, diğer hükümet antlaşmanın tamamını otuz gün önceden fesih edebilecekti⁷⁴. Söz konusu bu madde de aslında her iki taraf için birer güvence idi. Ancak bu maddenin eklenmesi ile iki devletin kendi ürünleri üzerinde yapacağı fiyat kontrolüne iki tarafın da müdahale etmesi engellenmekteydi. Çünkü böyle bir müdahalede antlaşma diğer devlet tarafından bozulabilirdi.

Antlaşmanın altıncı maddesine göre; hem Türkiye’ye hem de ABD’ye birbirlerine gönderecekleri ürün ve mallarla ilgili yapılacak bütün masraflarda iki tarafa da “*en ziyade müsaadeye mazhar millet*” statüsü verilmekteydi.

Yedinci maddede ise; beşinci maddede belirtilen şartta uyulmak koşuluyla her iki tarafta birbirine göndereceği ürünler üzerinde istediği gibi fiyat artırımını ve miktar kontrolü yapabilecekti. Ayrıca her iki tarafta ithal ve ihraç edilen ürünleri eşit oranda başka ülkelere belli miktarlarda gönderebilecekti.

Antlaşmanın sekizinci maddesinde her iki devletin hükümeti uluslararası ödeme yöntemleri üzerinde doğrudan ya da dolaylı olarak kontrolü ele geçirdiği zaman, buna karşılıklı müsaade edilecekti. Bu madde dokuzuncu maddeyi ihlal etmeyecekti⁷⁵. Bu madde iki tarafa da ödeme yöntemiyle ilgili serbestlik tanımaktaydı.

Dokuzuncu madde Türkiye ile ilgiliydi. Bu maddeye göre Türkiye, 1 Ocak 1935’ten 1 Aralık 1937’e kadar ABD’den yaptığı ithalatın tamamına denk gelen borç miktarını ödemek için gerek duyulan dövizi borç olarak değil, serbest piyasalardan temin edeceğinin garantisini vermekteydi.

---

⁷³ **Düster**, III/XX, s.633.

⁷⁴ **Düster**, III/XX, s.633.

⁷⁵ https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc020/kanuntbmmc020/kanuntbmmc02003646.pdf

Onuncu maddede ise bu antlaşmada ABD'ye verilen “*en ziyade müsaadeye mazhar millet*” ayrıcalığıyla ilgili madde hükümleri Panama Kanalı bölgesinden ABD hâkimiyeti altındaki bütün bölgelere uygulanacaktı⁷⁶. Yani ABD'ye Türkiye'den gönderilecek malzemelerle ilgili gümrük indirimleri Panama Kanalı bölgesinden başlayarak, ABD yönetiminde bulunan bütün bölgelere aynen uygulanacak ve bu bölgeler bu indirimlerden yararlanabilecekti.

Antlaşmanın on birinci maddesine göre bu antlaşma hükümleri; Türkiye ve ABD devletlerine sınır komşusu olan ülkelere, sınırın her iki tarafında on beşer kilometreyi geçmeyecek bir bölgede sınır ticaretini kolaylaştırmak için ileride verilecek ayrıcalıkları; her iki devlet tarafından kabul edilecek bir gümrük birliğinden ortaya çıkan ayrıcalıklar üçüncü bir devlete verilmediği sürece; Türkiye Hükümeti tarafından 1923'te Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan araziden elde edilen ürünlere yapılacak gümrük indirimleriyle ilgili ayrıcalıklar ve ABD sınırlarında herhangi bir bölgede ortaya çıkacak siyasi statü değişikliğine bakılmaksızın ABD devletleri, eyalet yönetimleri ya da Panama Kanalı mıntikasının birbirlerine veya Küba Cumhuriyeti'ne vermiş oldukları ayrıcalıkları kapsamayacaktır⁷⁷.

On ikinci maddede ise altın ve gümüş ihracat ve ithalatıyla ilgili yasaklama olmayacağı belirtilmekteydi. Ayrıca antlaşmaya göre her iki devlet de silah, cephaneye ve harp malzemesinin satışının kontrolüyle ilgili kendi uygun göreceği önlemleri almada serbest olacaktı. Antlaşmanın hükümleri şu beş konu ile ilgili yasaklama ve sınırlamaları kabul etmemekteydi: kamu güvenliğiyle; ahlaki ve insani amaçlar; insan, hayvan ve bitkileri korumaya yönelik amaçlar; hapisanelerde üretilmiş malzemeler; güvenlik ve gelir kanunlarının uygulanması için alınmış tedbirler⁷⁸.

Antlaşmanın on üçüncüsü maddesine göre Türkiye-ABD hükümetleri bu antlaşma maddelerine aykırı davranamayacaktı. Ayrıca iki taraf da antlaşma maddelerine zarar verecek herhangi bir uygulama yaptığı zaman, bunu yapan taraf, sorunun çözülmesi için diğer hükümetten gelecek her türlü teklifi dikkate almak zorundaydı. Bu teklif geldikten otuz gün içinde iki taraf arasında bir antlaşma olmadığı takdirde, teklifi yapan hükümet otuz gün bittikten sonra on beş gün içinde antlaşmanın tamamını yazı ile bildirip fesih etmekte serbest olacaktı⁷⁹.

---

⁷⁶ **Düstur**, III/XX, s.634.

⁷⁷ **Düstur**, III/XX, s.634.

⁷⁸ **Düstur**, III/XX, s.635.

⁷⁹ **Düstur**, III/XX, s.635.

On dördüncü maddede ise her iki tarafın döviz kuru ile ilgiliydi. Buna göre doların Türk lirasına, Türk lirasının dolara dönüştürülmesi halinde her iki tarafın sanayi ve ticaretine zarar gelecek olursa antlaşmanın değiştirilmesi için taraflar görüşme teklifinde bulunabilecekti. Eğer otuz gün içinde mesele çözümlenemezse görüşme teklifinde bulunan hükümet antlaşmanın tamamını fesih edebilecekti. Bu hem Türkiye için hem de ABD için önemli bir maddeydi.

On beşinci madde ise bu antlaşmanın daha önceden imzalanan 1 Ekim 1929'daki Ticaret ve Seyr-ü Sefain Antlaşması'nı bozmayacağı ve bu antlaşmanın da devam edeceğini ifade edilmektedir.

Antlaşmanın son maddesinde ise hem Türkiye hem de ABD antlaşmayı onaylıyor ve ilan ediyordu. 5 Mayıs 1939'da antlaşmanın yürürlüğe gireceği belirtilmekteydi. Bir, beş, on üç ve on dördüncü maddeler yürürlükte aynen kalacaktı. İki taraftan biri antlaşmayı feshetmek isterse, iki ay önceden yazı ile haber vererek bunu yapacaktı⁸⁰. Antlaşmada yapılan gümrük indirimlerinin devamını ilerleyen dönemlerde de görmek mümkündür. Özellikle 1944'te yapılan uygulamalar bunun bir göstergesidir⁸¹.

---

⁸⁰ **Düster**, III/XX, s.636.

⁸¹ 1939'da yapılan antlaşma gereği bir sayılı listede belirlenen malzeme ve ürünlerle ilgili altı yüz doksan beş D olarak adlandırılan ağır maden yağları, tortuları ve katranlara ait alınan 0,95 kuruş gümrük vergisinin 2,75 kuruşa çıkarılmasına; buna karşılık altı yüz doksan beş C pozisyonunda belirlenen maddelerden 6 kuruş alınan gümrük vergisinin 3,30'a indirilmesine İcra Vekilleri Heyeti'nce 4532 sayılı kanunun birinci maddesine tevfikan 15 Temmuz 1944'te kabul edilmiştir. **BCA**, 30.18.01.02.106.50.15.

SONUÇ

1776'da siyasi olarak bağımsız bir devlet olan ABD, deniz ticaretine büyük önem veriyordu. Bu öneme binaen ABD tarafından Akdeniz'e birçok ticaret gemisi gönderildi. Bu gemiler, 1783'te Akdeniz'de kontrolü elinde bulunduran Osmanlı Devleti gemileri ile karşılaştı. Bu ilk karşılaşma bazı ticaret antlaşmalarını zorunlu kıldı. Aslında bu zorunluluk ABD için geçerliydi. Bu doğrultuda da 1795'ten itibaren çeşitli ticaret antlaşmaları Osmanlı Devleti ile ABD arasında imzalandı. İmzalanan bu antlaşmalar ile ABD, Osmanlı Devleti'ne yıllık geçiş ücreti ödemek zorunda kaldı. Yaşanan bu olay sonrası ABD Türkiye'ye elçi gönderip ayrıcalık elde etme girişiminde bulundu. Birçok şirket aracılığıyla Anadolu'ya ulaşan temsilciler İzmir'e gelip burada ticaret acenteleri kurdu. Başlangıçta ticari amaçla geldikleri düşünülen bu temsilcilerin asıl amaçları istihbarat ve misyonerlikti. Özellikle Anadolu'da bulunan azınlıkları Milliyetçilik ve Mezhepçilik gibi düşünce sistemleriyle kendi taraflarına çekerek onlar üzerinden ayrıcalık elde etmeye çalıştılar.

1803'ten sonra İzmir'in önemi daha da arttı. Philadelphia, Baltimore, Boston ve New York'tan gelen ticaret gemileri İzmir'den aldıkları malzemeleri uzak doğuya taşımaya başladı. Bu işlem ABD'li şirketler aracılığıyla yapılıyordu. Bu bağlamda 1810'da itibaren ABD'den gelen bazı şirket temsilcilerinin Osmanlı Devleti Reisülküttapları ile kurdukları ilişkiler iki ülkeyi de birbirine yakınlaştırdı. Bu ilişkileri kuran temsilcilerden biri de İzmir'e gelip konsolos olan David Offley'dir.

Anadolu'ya gelen ABD'li temsilciler ile Osmanlı Devleti temsilcileri arasında gelişen ilişkiler 7 Mayıs 1830'da bir antlaşmanın imzalanmasını sağladı. Bu antlaşma bir ticaret anlaşmasıydı. Osmanlı Devleti bu ticaret antlaşmasıyla ABD'ye "*en ziyade mazhar-ı müsa'ade olan millet*" statüsü vermekteydi. Bu olay ile ABD Osmanlı Devleti karşısında ilk ayrıcalığını kazanmış oluyordu. Böyle bir statünün ABD'ye neden verildiği sorunsalı akla gelebilir. Ancak dönemin olayları incelenirse bu soruya yanıt verilebilmektedir. 1830'larda Osmanlı Devleti'nin böyle bir ticaret antlaşmasını yapmasının pek çok sebebi olabilirdi. Yaşanan olaylar incelendiğinde Osmanlı Devleti'nin Rusya ile arasının bozuk olduğu görülmektedir. ABD'nin Karadeniz'e geçmesi halinde ise Rusya'nın durdurulacağı düşüncesi ve devletin bir nebze de olsa rahatlayacağı ön plana çıkmaktadır. Bunun yanında ABD'nin Akdeniz'de yapacağı faaliyetler ile Fransa karşısında yeni bir rakip ortaya çıkarma düşüncesi de bu sebepler arasında gösterilmektedir.

ABD ile olan ilişkiler yukarıda ifade edildiği gibi İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra da devam etmiştir. Anadolu'daki yer altı zenginlikleri ve Osmanlı Devleti'nin diğer bölgelerindeki petrol madenlerini ele geçirme amacıyla olan ABD'li şirketler, İkinci Meşrutiyet sonrası dönemde de ilişkilerini sürdürmeyi ve geliştirmeyi istemişlerdir. Amaçları başlangıçta kendi istedikleri bölgelerde demiryolu projeleri ile imtiyaz elde etmektir. Bu projelerden biri de ABD'nin "*Chester Projesi*" idi. 1911'de Meclis-i Mebusan'a sunulan bu proje siyasi olumsuzluklardan ötürü onaylanamadı. Bu olay, Osmanlı Devleti'nin ABD ile ilişkilerini olumsuz etkiledi. Birinci Dünya Savaşı'nda ABD, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmemesine rağmen, 1917'de Almanya'ya savaş ilan etmesi sonucu Osmanlı Devleti ABD ile olan ilişkilerini sonlandırdı.

1919'da Milli Mücadele'nin başlaması ABD'nin Türkiye'deki olayları yakından takip etmesine sebep oldu. Milli Mücadele'nin başarıyla sonuçlanmasından sonra başlayan Lozan Konferansı'na ise ABD katılmadı. Bunun sebebi iki devletin Birinci Dünya Savaşı'nda birbirine savaş ilan etmemesiydi. Ancak ABD, konferansa gözlemci gönderdi. Lozan'da özellikle Ermeni Meselesi ve Kapitülasyonlar ile ilgili anlaşmazlıklar iki devletin ilişkilerinin bozulmasına sebep oldu. Bu durum 1927'ye kadar devam etti. Bu tarihte yapılan bir antlaşma ile diplomatik ilişkiler tekrar kuruldu. Bu ilk adım Türkiye'den değil ABD'den geldi. 1929'daki "*Ticaret ve Seyr-ü Sefain*" antlaşması da buna iyi bir örnek olarak gösterilebilir.

1930'dan sonra Türkiye-ABD ilişkileri olumluydu. F.D. Roosevelt'in Başkanlığı döneminde Türkiye ile iyi ilişkiler kurulmaya çalışıldı. 1933'te Mustafa Kemal Atatürk ile F.D. Roosevelt arasındaki tebrik ve teşekkür mektupları buna örnek gösterilebilir. Bu dönemde sadece ABD ile değil, aynı zamanda komşu devletlerle de iyi ilişkiler kurulmaya çalışıldı. Böyle bir politikanın uygulanmasının sebebi Türkiye'nin siyasi durumunu korumaya yönelikti. Ancak konumuz gereği bu antlaşmalar ayrıntılı incelenmemiştir.

1939'da Nazi Almanya ve Faşist İtalya'nın tüm dünyayı ve Türkiye'yi tehdit etmeye başlaması üzerine Türkiye, ABD, İngiltere ve Fransa ile antlaşmalar imzaladı. 1 Nisan 1939'da imzalanan Türkiye-ABD Ticaret Antlaşması da bunlardan biriydi. Toplamda on altı maddeden oluşan bu antlaşmanın her iki tarafa da birçok ayrıcalık sağladığı söylenebilir. Maddeler incelendiğinde Türkiye ve ABD açısından gümrük indirimi konusunda büyük kolaylıklar sağlanmıştır. ABD'den gelen malzeme ve ürünlerin çoğunun o dönemde Türkiye'de az bulunması ve Türkiye'nin bunlara ihtiyaç

duyması, ABD mallarına gümrük indirimi yapılmasının sebebi olarak gösterilebilir. Bununla birlikte ABD'den alınan maddelerin bir bölümüne uygulanan gümrük muafiyeti de Türkiye açısından önemli bir ayrıcalıktır.

KAYNAKÇA

1- Arşivler

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

2- Resmi Yayın ve Tutanaklar

Düstur, III/XX

TBMM Albümü 1920-2010

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi

3- Gazeteler

Akşam

Cumhuriyet

The New York Times

Ulus

Yeni Sabah

4- Ansiklopediler

Britannica Concise Encyclopedia, Britania, 2006.

İslam Ansiklopedisi, VII, Ankara, 1993.

Türkler, XIV, Ankara, 2002.

5- Kitaplar

ARMAOĞLU, Fahir, **19.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, Ankara, 1997.

_____, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Ankara, 1983.

_____, **Belgelerle Türk-Amerikan İlişkileri**, Ankara, 1991.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (1918-1937), III, Ankara.

AVCI, Ayşegül, **American Propaganda In Turkey As Economic Military And Cultural Warfare Against Germany During The Second World War**, Bilkent Üniversitesi Tarih Bölümü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2009.

BARİKAY, Gül İnanc, **ABD Diplomasinde Türkiye (1940-1943)**, İstanbul, 2001.

BULUT, Semih, **Atatürk Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri (1923-1938)**, Ankara, 2010.

BURÇAK, Rıfki Salim, **Siyasi Tarih**, Ankara, 1978.

DEVELİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara, 1997.

DOĞAN, Emir Emre, **Coni'nin Mehmet Düşmanlığı**, İstanbul, 2007.

ELLİOT, Jonathan, **The American Diplomatic Code, Embracing a Collection of Treaties and Conventions Between the United States and Foreign Powers, from 1778 to 1834**, Pennsylvania, 1834.

- GEÇİKLİ, Recep Murat, **Menderes Hükümetleri Dönemi Türk- ABD İlişkileri**, İstanbul, 2016.
- KARAKAŞ, Nuri, **Türk-Amerikan Siyasi İlişkileri (1939-1952)**, Ankara, 2013.
- KURAT, Akdes Nimet, **Türk-Amerikan Münasebetlerine Kısa Bir Bakış (1800-1959)**, Ankara, 1959.
- OBERG, Barbara B., **The Papers of Thomas Jefferson**, Princeton, 2010.
- ORAN, Baskın, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular Belgeler Yorumlar (1919-1980)**, I, İstanbul, 2009.
- ÖNSOY, Murat, **The World War Two Allied Economic Warfare: The Case of Turkish Chrome Sales**, Friederich Alexander Üniversitesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Almanya, 2009.
- PEDERSON, William D., **Presidential Profiles: The FDR Years**, New York, 2006.
- SANDER, Oral, **Türk-Amerikan İlişkileri (1947-1964)**, Ankara, 1979.
- STEWART, William, **Admirals of The World**, Nort Carolina, 2009.
- ŞENTÜRK, Nazır, **Bâbîâli'nin Reisülküttapları**, İstanbul, 2012.
- TROCKİ, Carl A., **Opium, Empire and The Global Political Economy**, New York, 1999.
- Türkiye-ABD İlişkilerinin Dünü, Bugünü, Yarını**, Harp Akademileri, İstanbul, 1994.
- YAVUZ, Ahmet, **Türkiye Cumhuriyeti'nin Akdettiği Milletlerarası Antlaşmalar (20 Nisan 1920-1 Kasım 1966)**, Ankara, 1967.

6- Makaleler

- AKYÜZ, Erdem, “*Atatürk ve Dış Basın*”, **Bütün Dünya Dergisi**, (Şubat-2018), s.22-26.
- DİLEK, Mehmet Sait, “*İngiliz ve Amerikan Misyonerlerinin Ermeni Sorununun Ortaya Çıkışındaki Rolü*”, **Ermeni Araştırmaları Dergisi**, 43, Ankara, 2012, s.89-112.
- GÜLER, Yavuz, “*Osmanlı Devleti Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri (1795-1914)*”, **Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, VI/1, (Haziran-2005), s. 227-240.
- GÜNAY, Nejla , “*Amerikan Misyonerlerine Anadolu Halkının Tepkisi ve Bunun Osmanlı-Amerikan İlişkilerine Etkileri*”, **Akademik Bakış Dergisi**, I/2, Ankara, (Yaz-2008), s. 107-118.
- KARA, Adem, “*Osmanlı Devleti-ABD Ticari İlişkileri*”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, I/2, (2006), s. 35-49.

KURAT, Akdes Nimet, “*Berberi Ocakları İle ABD Münasebetleri (1774-1916)*”, **Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi (AÜDTCF) Tarih Araştırmaları Dergisi**, II, (Ankara-1964), s. 175-213.

KURAT, Akdes Nimet, “*Türkiye İle Amerika Birleşik Devletleri Arasındaki Münasebetlere Ait Arşiv Vesikaları*”, **AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi**, V/8-9, (1967), s. 282-373.

YAVUZ, Bige Sükan, “*Fransız Arşiv Belgelerinin Işığında Chester Demiryolu Projesi*”, **Atatürk Yolu Dergisi**, 24, (Ankara-1994), s. 527-561.

YÜKSEL, Yurdagül, “*Atatürk ve Roosevelt*”, **Atatürk Araştırma Merkezi**, XV/44, Ankara, (Temmuz-1999), s. 777-784.

7- Elektronik Kaynaklar

<http://www.arlingtoncemetery.net/cmchester.htm>

<http://www.levantineheritage.com/offley-letter19.htm>

<http://www.scencyclopedia.org/sce/entries/smith-william-loughton/> Erişim Tarihi

<https://vanantwerpfamily.wordpress.com/2009/01/05/john-van-antwerp-macmurray/>

<https://www.geni.com/people/David-Offley/6000000031436519522>

https://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/Cilt1/index.html

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc020/kanuntbmmc020/kanuntbmmc02003646.pdf